

ימי האמוראים, הדור האחרון בארץ ישראל קצא

עם ר' בון בר חייא ואף שהוא עצמו גם חשב שר' יוחנן כבר נפטר בשנת ד' אלפים ל"ט והי' בהכרח בין מה שנשא ונתן ר' מנא עם ר' בון בר חייא לבין סוף ימיו של ר' מנא עוד יותר ממאה ועשר שנים.

אבל הדברים פשוטים כמו שנתבאר כבר שר' מנא כבר נפטר לפני ד' אלפים קי"ד כששים שנה אחרי מה שנשא ונתן עם ר' בון בר חייא, והי' גם אז כבר וקן גדול.

והי' לגמרי בן דורם של אביו ורבא אבל קשיש מהם.

והנה אביו ורבא בכלל היו שם תלמידי רבה ורב יוסף ורבא ביחוד הי' שם תלמידיו של רב נחמן ביטחו עמו במחווה, ודורם של אביו ורבא הוא הדור שאחר רבה ורב יוסף, ויחשבו לתלמידיהם, וכפרט אביו הי' רק תלמידים של רבה ורב יוסף, וכאשר נתבונן באלה אשר שמשו לפניו בארץ ישראל ר' מנא ור' יוסי בי ר' בון הדור האחרון בארץ ישראל, נמצא שהם הגם באמת ראשי האמוראים בארץ ישראל מדור רבה ורב יוסף, ומהם גם קשישים הרבה מרבה ורב יוסף, ואשר יחשבו עוד לפניו.

ור' אבהו הי' מהתלמידים המובהקים של ר' יוחנן, וחבירם של ר' אמי ור' אסי, ור' חייא בר אבא, ובכל האופנים הי' קשיש הרבה מרבה ורב יוסף. אבל עי' בירושלמי סנהדרין פ"א מה"ב ר' אבהו שאל שור הנסקל לר' מאיר מהו ליתן הכסף בג' ויסקל בעשרים ושלשה אמר ליה ר' יוסי בי ר' בון שור הנסקל כלו סמון הוא וגורת הכתוב הוא שיסקל.

ועי' עוד שם פ"א ה"ד אמר ר' סימן נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך וכו'. אמר ליה ר' יוסי בי ר' בון אם מתוך את יליף לה סנין וכו'.

ור' סימן הי' כבר מגדולי תלמידי ר' יהושע בן לוי, ויוכל להתחשב לגמרי על דור השני להאמוראים בא"י.

ומבואר כי ר' יוסי בי ר' בון כר' מנא חבירו היו לכל הפחות בערך שנת ד' אלפים ס' כבר מגדולי הדור, וכן הוא ענין לשונו של ר' יוסי בי ר' בון גם עם ר' אבהו גם עם ר' סימן.

ועי' בירושלמי ערלה פ"ב ה"ו ר' יוסי בי ר' בון ר' אבהו בשם ר' יוחנן צלוחית של יין נסך שנפלה לתוך החבית של יין וכו'.

ור' יצחק בן אלעזר הי' כבר מגדולי הדור במות ר' יוחנן ונאמר כגמרא במס' מ"ק ד' כ"ה: כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בוא השמש וכו'.

ועי' בירושלמי שבת פרק ר' אליעזר היא ר' שמואל בר אבדימי הוה ליה עובדא למיגזר לרב ששעה בריו אנשין מייתי אימל שאל לר' מנא. אמר ליה ידחה למחר שאל לר' יצחק בן אלעזר אמר לון מישחוק קונדיטון לא אנשיתון ומייתי אימל אנשיתון ידחה למחר.

ור' שמואל בר אבדימי הי' גם הוא מדורו של ר' מנא וישב לפניו עי' בירושלמי חגיגה פ"ג ה"ג על שאלת סתמא בירושלמי חמן תנינן שבי' אומרים וכו' מה אנן קיימין וכו' אמר ר' שמואל בר אבדימי קומי ר' מנא בתרומה אנן קיימין וכו'.

והגנו רואים בירושלמי שבת שם ששאל שאילחו תחלה לר' מנא וכאשר ר' מנא לא מצא לו היחיד בא ושאל לר' יצחק בן אלעזר, ומה הגנו רואים

שכבר בימי תלמידי ר' יוחנן וקני הדור כבר הי' ר' טנא גם הוא מראשי החכמים שם, וכי גם ר' שמואל בר אבדימי אשר הי' צעיר מר' טנא ושימש לפניו גם הוא הי' אז כבר בגדולותו.

ועי' בירושלמי שקלים פ"ג סה"ב ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן בחורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבדיות וכו' בחורה דכתיב והייתם נקיים מר' ומישראל בנביאים וכו' גמליאל ווגא שאל לר' יוסי בר ר' בון איזה המחזור שבוילן אמר ליה והייתם נקיים מר' ומישראל.

והרב פרנקל ע"ה ע"ה הביא זה בערך גמליאל ווגא, ועל פי דרכו בא והתפלא על זה וכתב שם, "וכל המקומות האלה מראין שגמליאל ווגא לא הי' מן החכמים המפידסטים כי אם מן הבאים ללמוד ולכן שאל לרוב לחכמים אחרים וכו' ובמס' שקלים פ"ג הי' איחא גמליאל ווגא שאל לר' יוסי בר ר' בון וכו' והנה זה גמליאל ווגא הוא גמליאל ווגא דערך זה לפי שגם הוא מהשואלים וכמו שהערנו אך צ"ע האין האריך ימים מן דור השני עד ר' יוסי בר ר' בון שהי' בדור החמישי, ונראה כבירור שיש כאן ט"ס ואפשר שצ"ל ר' יוסי בר ר' חנינא אלה דבריו.

והנה ערכב לו את ימי הדורות וסגר הדרך לעצמו, כי אמנם את אשר מצאנו לגמליאל ווגא בדור השני הוא מה שנמצא ששאל לר' יוחנן ולר' לקיש, אבל כן הם באמת ימי הדורות, ואפי' אם הי' גמליאל ווגא בן ארבעים שנה בימי ר' יוחנן ור' לקיש, הנה כן הם ימי דורו בשנת ד' אלפים ע'—פ"א אשר אז כבר הי' ר' יוסי בר ר' בון מגדולי ראשי הדור בארץ ישראל.

וכבר נתבאר שר' יוסי בר ר' בון הי' כבר גדול הדור בימי ר' סימן זר' אבהו שהם הלא ודאי היו לא לבד בימי ר' יוחנן כי אם גם עוד בימי ר' יהושע בן לוי, שר' סימן הי' מראשי תלמידיו, ואיזה תימא של כלום יש בזה ששאל ממנו גמליאל ווגא, שלא הי' מהחכמים המצוינים כי אם הולך את החכמים. כי כן הם באמת כידן של הדורות, ובשנת ד' אלפים פ' כבר החקרו ר' טנא ור' יוסי בר ר' בון לימי וקנה, ובשנת ד' אלפים קי"א הוא כבר סוף ומנם כמו שנבאר.

ועל כן יותר נראה כי גם הנאמר בירושלמי ביצה ספ"ה כהדא גמליאל ווגא אוקריה חד סרקייה כמהין אתא שאל לר' טנא, וכו' הוא ר' טנא זה חברו של ר' יוסי בר ר' בון ד' טנא השני בירושלמי ולא ר' טנא הראשון, אשר אף שהי' בן דורו של ר' יוחנן אבל לא האריך ימים מר' יוחנן, ומצאנו בשמו ועמו רק את ר' אלעזר ור' חייה בר אבא ור' אסי, אבל לא את ר' זירא וחביריו, מפני שכפי הנראה כבר נפטר בימיהם ולא הניעו ימיו להימים ההם.

ועי' בירושלמי נדר פ"ז הי' אמר ר' טנא לר' חוקיה נהור את דהזה ר' יעקב בר אחא קאים הכא ואף חרתין שאילתא דהו סכא באהילות וכו'.

והפ"ט פירש שם, וכו' אתה שהי' גם ר' יעקב בר אחא עומד כאן כששאל זה הסבא (לר' יוחנן שם) אלו שתי השאלות? אלה דבריו.

וזה טעות לפי שר' טנא לא הכיר את ר' יוחנן ולא ישב לפניו ורק ר' יונה אביו הי' עוד מתלמידי ר' יוחנן.

אבל זה הלא מפורש כאן בדברי ר' טנא שישב עוד הוא ור' חוקיה יחד עם ר' יעקב בר אחא, שהי' עוד חבירם של ר' זעירא, וגם של ר' חייה בר

ימי האמוראים. הדור האחרון בארץ ישראל קצב

אבא, אף שהי' צעיר מהם ובפרט מר' חייא בר אבא, שהי' מראשוני האמוראים תלמידו של ר' חנינא, אבל הי' ר' יעקב בר אבא כחבר עם ר' יודא.

וגם ר' ירמיה אמר בשם ר' יעקב בר אבא עי' ירושלמי תרומות פ"ד ה"ג ר' ירמיה ר' יעקב בר אבא בשם ר' שמעון בן לקיש אחיא דר' אליעזר כביש זכו ועי' כלאים פ"ו ה"ד אמר ר' יוסי קשייתא קומי ר' יעקב בר אבא נחא פסקי ערים וכו' (ע) והוא ר' יוסי חברו של ר' יונה.

ויותר מזה עי' בירושלמי ברכות פ"ו היג דלמא ר' ועירא ור' יעקב בר אבא זר' חייא בר בא זר' חנינא חברין דרבנן הוון יתבין אכלין נסב ר' יעקב בר אבא כסא וברין אמר ליה ר' חייא בר אבא ולמא לא אמרת ברכו אמר ליה ולא כן חגי' אין מדקדקין בדבר וכו' והנוקדנין תופסין איתו על כך ובאיש לר' ועירא כגון דעווח לר' חייא בר בא נוקדנין (עא)

והנה הי' ר' יעקב בר אבא הבירם של ר' יודא (ר' ועירא) וחביריו, ודור ד' יעקב בר אבא היא סמט דור רבה ורב יוסף בצבל (וגם מהם הי' ר' יודא קשיש) ומבואר שר' מנא ישב לפניו יחד עם ר' חזקיה.

וגם להקן וראש בקיסרין אחרי ר' אבהו לר' זריקא, אשר בבוא חמא בר אדא שליח ציון לשאול בשם רב נחמן מר' יעקב בר אידי ומצאו שמט שאל סמנו וכמו שהוא במס' ביצה ד' כ"ה ותחבאר בפ"ל הנה כבר שימש ר' מנא גם אותו בגדלותו.

ועי' בירושלמי שבת פ"ו ה"ב אמר ר' מנא אולית לקיסרין ושמעית לר' זריקן בשם חזקיה לחזקיה צריכה ליה וכו'.

ועי' בירושלמי פסחים פ"א ה"ח אמר ר' מנא אולית לקיסרין ושמעית ר' זריקן בשם ועירא (הוא ועירא תלמידיה של ר' חנינא) ר' מאיר שורף תלויה בכל מקום ואמרית ליה כגון ההיא שהיא תלויה דבר תורה ואמר לי אין אנא פתר לה שניטמא מדור עכרם מה בידך וכו'.

וכבר הובאו לנו דברי הגמרא במס' תענית ד' כ"ג אמר ליה ר' זריקא לרב

הערה (ז) ועי' זבחים ג"ה במערכא מתנו הכי אמר ר' יעקב בר אבא אמר רב אשי שלמים ששחטן קודם וכו' ובשיטה סבוכא הגיה שם רב אבא בר יעקב ונראה מפני שהי' תמיה לו י"ג זה אבל לא ידעתי ענין להגלה זו כי איך יאמר ר' אבא בר יעקב בשם רב אשי והרי רב אבא בר יעקב הוא בן דורם של אביו והבא ואיך גם נאמר על זה במערכא מתנו.

והדבר פשוט שהוא באמת יב יעקב בר אבא האמורא בירושלמי המבואר בפנים וצ"ל במערכא מתנו הכי אמר רב יעקב בר אבא אמר ר' אשי.

ובנמ' נחלק רק רב אשי על רב אשי והוא מעות השביח מאד זר' יעקב בר אבא קבל מר' אשי מר' יודא חציתו שהי' זה גדול שבכולם.

וממא בן הוא בזבחים ד' קכ"ז אמר ר' יעקב בר אבא אמר ר' אשי אסור לסייע ולעשות שליחותן.

הערה (עא) אף כי הי' צעיר מהם בדין הוא כמו שמצינו גם לרב ביטבו עם ר' חייא ורבין וברין

הוא בברכות פ"ג.

והוצרכנו להעיר על דבר פשוט כזה לפי שהרב פראנקל 'הקשה לו זה בעד ר' יעקב בר אבא ופעה שם עוד טענת גדול ויאמר, ויותר מיה איתא שבת פ"ו ה"ב ר' שמואל בר רב יצחק הוה ליה עובדא שלח לגבי ר' יעקב בר אבא גבי ר' חייא בר אבא אמר ליה וכו' והווי ליה ברבנן חרי דר' שמואל בר רב יצחק שהי' קצת קשיש מר' ועירא שלח לר' יעקב בר אבא מזה נראה שהי' ב' ר' יעקב בר אבא אלח דביריו. וטעה בדבר פשוט שהי' כבוד שהכונה שר' שמואל בר יצחק שאל שאלתו מר' יעקב בר אבא אבל תכונה ששחח את ר' יעקב בר אבא אצל ר' חייא בר אבא לשאול ממנו.

ולשון בירושלמי שם ר' שמואל בר רב יצחק הוה ליה עובדא שלח לר' יעקב בר אבא גבי ר' חייא בר בא אמר ליה בשם שהן חלוקין בשבת כך הן חלוקים לשומא והורי ליה ברבנן.

וחיינו ששחח את ר' יעקב בר אבא אצל ר' חייא בר אבא שהי' זקן שבכולם ותרבם